

FRIMURARHUSET

Antikvarisk medverkan vid invändiga målnings- och konservatorsarbeten

Frimurarhuset
Norr 43:1
Gävle stad och kommun
Gävleborgs län
2017

Ulrika Olsson

Slutrapport

Lst. Dnr: 6220-16

FRIMURARHUSET

Antikvarisk medverkan vid invändiga målnings- och konservatorsarbeten

Frimurarhuset
Norr 43:1
Gävle kommun och stad
Gävleborgs län
2017

Rapport 2017:10
Ulrika Olsson

Länsmuseet Gävleborgs rapportserie

Rapportserien innefattar rapporter inom länsmuseets verksamhetsområden arkeologi, bebyggelsehistoria, byggnadsvård, kulturmiljövård, etnologi, konst- och kulturhistoria.

Du kan själv ladda hem rapporter i PDF format från länsmuseets hemsida www.lansmuseetgavleborg.se

Rapporter, böcker och mycket annat kan Du köpa/beställa i länsmuseets butik butik@xlm.se eller 026-65 56 35.

Utgivning och distribution:

Länsmuseet Gävleborg

Box 746, 801 28 Gävle

Tel 026-65 56 00

www.lansmuseetgavleborg.se

© Länsmuseet Gävleborg 2017

Omslagsbild: Ämbetsmannarummet efter avslutade arbeten. Foto: Ulrika Olsson, Länsmuseet Gävleborg 2017-03-06.

Allmänt kartmaterial från Lantmäteriverket. Medgivande MS2010/01366.

ISSN 0281-3181

Print: Länsmuseet Gävleborg

INNEHÅLL

Sammanfattning	5
Antikvarisk slutbedömning	5
Lagskydd	5
Historik och beskrivning.....	5
Utförda åtgärder.....	6
Passage	6
Ämbetsmannarum	8
Ämbetsmannarum	9
Avvikelse från beslut.....	15
Tekniska och administrativa uppgifter.....	16
Käll- och litteraturlista.....	16
Arkiv.....	16
Informant	16

Figur 1. Digitala stadskartan från Lantmäteriet. Frimurarhuset, Norr 43:1, är inringat.

SAMMANFATTNING

Under januari och februari 2017 har målnings- och konservatorsarbeten utförts i två rum på bottenplan i Frimurarhuset i Gävle. Målningskompletteringar utfördes under sommaren 2017. De båda rummen, som ligger i byggnadens södra del, kallas passage och ämbetsmannarum. Syftet med arbetena har varit att återställa de båda rummen till den färgsättning som de hade då de inreddes kring 1915.

Väggarna var innan påbörjade arbeten tapetserade med vävtapeter, vilka har breddspacklats. Dessa arbeten, samt efterföljande måleriarbeten, är utförda av Per Persson Måleri i Gävle AB. Konservator Per Mattsson, Gävle, har rengjort det putsade och dekorationsmålade taket i ämbetsmannarummet. Mindre putsprickor har lagts igen. Färgdokumentationen i de båda rummen är framtagen av Per Mattsson. Läns museet Gävleborg har deltagit i arbetet som antikvariskt medverkande genom byggnadsantikvarie Ulrika Olsson, som även sammanställt denna rapport.

Arbetet är finansierat med bidrag från Länsstyrelsen Gävleborg.

Läns museet har gjort tre besök på plats: 2016-12-06, 2017-01-12 och slutligen vid slutbesiktningen 2017-03-06. Efterbesiktning skedde 2017-08-28.

ANTIKVARISK SLUTBEDÖMNING

Arbetena har utförts i enlighet med de underlag från vilka länsstyrelsens beslut är fattat, det vill säga Per Perssons anbud samt Per Mattssons åtgärdsförslag för det målade taket i ämbetsmannarummet. Väggytorna har rollats. Efter den första rollningen blev ytorna flammiga. På några ställen låg färgen tjock. Under sommaren 2017 har Per Persson slipat ytorna och rollat dem en gång till. Resultatet blev bättre. Arbetena är godkända ur kulturhistorisk synvinkel.

LAGSKYDD

Frimurarhuset i Gävle är sedan 1987 skyddat som byggnadsminne enligt Kulturmiljölagen, beteckningen är B 21.

HISTORIK OCH BESKRIVNING

Frimurarhuset byggdes 1871. Det uppfördes vid Gavleån på platsen för det gamla läroverket, vilket brann ned till grunden vid den stora stadsbranden 1869. Frimurarhuset kom att ingå i en arkitektoniskt mycket intressant miljö längs Gavleån med en rad offentliga byggnadsverk, däribland Grand Hotell och Sjömanskyrkan. Bakom ritningarna stod Stockholmsarkitekten Johan Fredrik Åbom. Åbom ansvarade även för inredning och möblering.

Frimurarhuset är uppfört i tegel i två våningar med källare och inredd vind. Den slätputsade fasaden är rikt dekorerad och utsmyckad. Bottenvåningen är rusticerad medan fasaden i övrigt är slät. Mellan våningarna förekommer utsmyckade våningsband och dekorativa detaljer som till exempel bågfriser. Husets gavlar är trappstegsformade med spetsiga små torn och klockbärare. Fönstren är bågformade och diagonalspröjsade. De två ingångarna på östra långsidan är arkitektoniskt framhävda. Ursprungligen fanns även en entré på den södra gaveln. Denna entré ledde in till en separat lägenhet som beboddes av logevaktmästaren.

Interiörerna är i stort sett välbehållna sedan 1870-talet. Äldre snickerier, dörrar, lister, foder samt väggfast inredning och till viss del även de ursprungliga möblerna är kvar. I några rum finns också ursprungliga ytskikt kvar på väggar och tak.

De två rummen utefter den södra gaveln utgjorde ursprungligen en bostad för logevaktmästaren, och nåddes via den numer igensatta entrén på södra gaveln. Via entrén nåddes en liten tambur, med kök till höger och rum till vänster. Kring 1915 byggdes bostaden för logevaktmästaren om till kansli och ämbetsmannarum, varvid tamburens väggar togs bort och ersattes av en vägg. Denna löper mitt för den ursprungliga dörren, vilken gjordes om till ett blindfönster.

Ämbetsmannarummets putsade tak dekorationsmålades och väggarna målades i en grön kulör. Takmålningen har behållits intakt, medan väggarna under 1970-talet moderniserades med vävtapet. Den gröna färgsättningen har genom åren ljusast upp. Dörren mellan ämbetsmannarummet och det intilliggande rummet är tillkommen vid mitten av 1900-talet. Under linoleummattan i ämbetsmannarummet ligger ett brädgolv, som ser ut att vara fernissat.

Från ämbetsmannarummet nås den intilliggande passagen. Utrymmet användes ursprungligen troligtvis som kapprum, och här finns än idag en väggfast hatthylla bevarad. Ett brett listverk delar av väggen i en nedre och en övre del. Ursprungligen hade utrymmet en färgsättning i grönt och brunt. På ena långsidan är ett Andreaskors med flammor målat direkt på den putsade väggen. Precis som ämbetsmannarummet moderniserades passagen med vävtapet under 1970-talet. Tapeten sparades då ut kring Andreaskorset. Den tidiga färgsättningen har genom åren förändrats till vitt. De dörrar som finns i utrymmet, liksom dess foder, är enligt Per Mattsson, ekådtrade under 1980-talet.

UTFÖRDA ÅTGÄRDER

Passage

Långväggen in mot ämbetsmannarummet har en målad dekoration i form av ett Andreaskors med flammor. Dekorationen är målad direkt på den putsade väggytan. Före påbörjade arbeten var dekorationen utsparat i vävtapeten, som tillkom under 1970-talet. Inom den nu aktuella restaureringen har de vävtapetserade ytorna ovan bröstlisten bredspacklats, vilket gör att den tidigare utsparade ytan för Andreaskorset, nu ingår som helhet i väggytan. Väggar och tak har målats om i de kulörer som utrymmet hade kring 1915. Färgsättningen är framtagen genom kulördokumentation utförd av konservator Per Mattsson. Grundning av väggytor har gjorts med Nordsjö häftgrund V. Slutstrykning har gjorts med linoljefärg från Kulturfärg. Linoljefärgen har rollats på större ytor, och penselstrukits på snickerier. Taket har grundmålats med Nordsjö traditional spärrvit och därefter rollats med Nordsjö professional 3, i vit kulör.

Bänkarna i rummet har penselstrukits tre gånger med halvblank linoljefärg i grå kulör.

DEL	KOD	KULÖR	FÄRGTYP, slutstrykning
Tak	S 00500-N	vit	Nordsjö professional 3
Väggar över bröstlist	S 3020-G10Y	grågrön	Kulturfärg, linoljefärg
Väggar under bröstlist, inkl. lister, sockel, hatthylla	S 4030-Y30R	gulbrun	Kulturfärg, linoljefärg
Bänkar	S 6500-N	grå	Kulturfärg, linoljefärg

Tabell 1. Ommålade ytor och kulörkoder.

Figur 2. Passagen före påbörjade arbeten. Väggedekorationen i form av ett Andreaskors, hade sparats ut i vävtapeten. Den gröna kulören kring korset var den ursprungliga kulören, tillkommen omkring 1915. I övrigt var utrymmets väggar och listverk vitmålade. Foto: Ulrika Olsson, Läns museet Gävleborg, 2016-12-05.

Figur 3. Passagen efter avslutade arbeten. Färgsättningen som tillkom kring 1915 har återskapats. Den övre väggytans vävtapet har bredspacklats. Ytan kring Andreaskorset är nu integrerad med övrig väggyta. Foto: Ulrika Olsson, Läns museet Gävleborg, 2017-03-06.

Figur 4. Passagens Andreaskors före påbörjade arbeten. Den ursprungliga putsade ytan var utspard i 1970-talets vävtapet. Foto: Ulrika Olsson, Läns museet Gävleborg, 2016-12-05.

Figur 5. Väggen i passagen efter avslutade arbeten. Foto: Ulrika Olsson, Läns museet Gävleborg, 2017-03-06

Figur 6. Passagen efter avslutade arbeten. Dörren till vänster leder in till ämbetsmannarummet. Foto: Ulrika Olsson. Läns museet Gävleborg, 2017-03-06.

Ämbetsmannarum

De vävtapetserade väggytorna har bredspacklats och därefter grundats med Nordsjö häftgrund V. Väggarna har därefter rollats med linoljefärg från Kulturfärg i en strykning. Listverk och släta partier i listverk, är grundmålade med Nordsjö häftgrund V och därefter penselstrukna en gång med linoljefärg. List mot takfris, bröstlist, och sockelns översta profilerade list, är därefter laserade.

Väggarna har målats om i den gröna kulör som rummet fick vid renoveringen kring 1915. Färgsättningen är framtagen genom kulördokumentation utförd av konservator Per Mattsson. Fönsterbågarnas insida samt karmar är penselstrukna två gånger med linoljefärg. Fönsternischer och fönsterbänkar är grundmålade med Nordsjö häftgrund V och därefter penselstrukna två gånger med linoljefärg i ljust grå kulör.

Det dekorationsmålade putsade taket var före påbörjade arbeten hårt smutsat. Sprickbildning syntes. Taket har varsamt rengjorts av konservator Per Mattsson. Sprickor har lagts igen med hjälp av gips. Den ljusa ytan som utgör bakgrund är målad med linoljefärg, vilken har rengjorts med hjälp av vatten och mildt diskmedel. Dekorerade delar är troligen målade i temperafärg, enligt Per Mattsson. Dessa delar har rengjorts med Soto radersvamp och Wichabsvamp. I takets sydvästra hörn var den ljusa bakgrundskulören hårt flagad. De lösa flagorna har avlägsnats och ytan har bättringsmålats. En referensyta har sparats i takets sydvästra hörn.

DEL	KOD	KULÖR	FÄRGTYP, slutstrykning
Väggar över bröstlist	S 5020-G50Y	grågrön	Kulturfärg, linoljefärg
Väggar under bröstlist	S 7010-G70Y	grågrön	Kulturfärg, linoljefärg
List mot takfris, bröstlist, sockelns översta profilerade list	S4030-Y30R S 7020-Y50R	brun brun	Kulturfärg, linoljefärg (grund + lasyr)
Sockelns mellan och nedre del	S 3010-Y10R	gulgrå	Kulturfärg, linoljefärg
Fönsterbågar med karmar med omfattning på vägg, fönsterbänk	S 3010-Y10R	gulgrå	Kulturfärg, linoljefärg
Dörrfoder med karmar	S 3010-Y10R	gulgrå	Kulturfärg, linoljefärg

Tabell 2. Ommålade ytor och kulörkoder.

Figur 7. Ämbetsmannarummet före påbörjade arbeten. Väggarna var tapetserade med vävtapet och både väggar och tak var hårt smutsade. Foto: Ulrika Olsson, Läns museet Gävleborg, 2016-12-05.

Figur 8. Taket innan rengöring, lagning och retuschering. Foto: Ulrika Olsson, Läns museet Gävleborg, 2016-12-05.

Figur 8. Taket före påbörjade arbeten. I det sydvästra hörnet var linoljefärgen kraftigt flagad. Foto: Ulrika Olsson, Läns museet Gävleborg, 2016-12-05.

Figur 9. Ämbetsmannarummet före påbörjade arbeten. I en tidigare ventilationsöppning hade under sen tid en fläkt monterats. Foto: Ulrika Olsson, Läns museet Gävleborg, 2016-12-05.

Figur 10. Taket i ämbetsmannarummet under pågående rengöring. Foto: Ulrika Olsson, Läns museet Gävleborg, 2017-01-12.

Figur 11. Ämbetsmannarummet efter avslutade arbeten. De tidigare vävtapetserade väggarna har bredspacklats och målats med linoljefärg i kulörer likvärdiga de från 1915, då rummet gjordes om från att tidigare ha ingått som rum i logevaktmästarens lägenhet. Listverk är laserade i brunt. Foto: Ulrika Olsson, Läns museet Gävleborg, 2017-03-06.

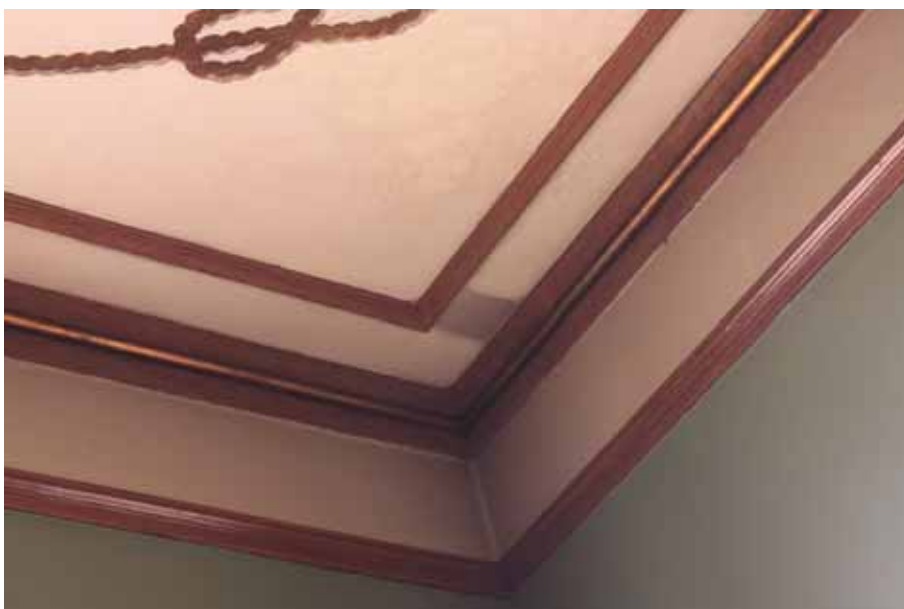
Figur 12. Ämbetsmannarummet efter avslutade arbeten. De tidigare vävtapetserade väggarna har bredspacklats och målats med linoljefärg i kulörer likvärdiga de från 1915, då rummet gjordes om från att tidigare ha ingått som rum i logevaktmästarens lägenhet. Fönsterbågar och fönsternischer är målade i en gulgrå kulör. I hörnet av taket skymtar en sparad referensyta, liksom en tidigare hårt flagad yta. Foto: Ulrika Olsson, Länsmuseet Gävleborg, 2017-03-06.

Figur 13. Laserad list i ämbetsmannarummet. Foto: Ulrika Olsson, Länsmuseet Gävleborg, 2017-03-06.

Figur 14. Det putsade och målade taket efter avslutade arbeten. Sprickor har lagts igen med gips, ytorna har rengjorts och flagade delar har bättrats. Foto: Ulrika Olsson, Länsmuseet Gävleborg, 2017-03-06.

Figur 15. Sydvästra hörnet av taket i ämbetsmannarummet. Här har en referensyta lämnats, vilken visar hur hårt smutsat taket var innan rengöringen. I fältet invid repet syns den tidigare flagade ytan. Denna har bättringsmålats. Foto: Ulrika Olsson, Länsmuseet Gävleborg, 2017-03-06.

AVVIKELSER FRÅN BESLUT

Enligt Per Perssons offert skulle målningsarbetena göras med traditionella material och metoder. De bredspacklade väggarna är nu rollade. Länsmuseet hade helst sett att målningen hade utförts med pensel. Vid samtal med Persson efter avslutade arbeten, menade han att stora ytor sannolikt aldrig penselstruktits med linoljefärg. Ingen inledande dialog kring detta fördes med antikvarisk medverkande vid uppstart. På några mindre ytor, invid listverk, var färgen vid slutbesiktningen 2017-03-06 något tjock på grund av att den rollats. Under sommaren 2017 slipades dessa ytor något och rollades på nytt, med ett bättre slutresultat.

TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Länsstyrelsens dnr: 6220-16

Beslutsdatum: 2017-03-14

Länsmuseets dnr: 162/310

Fastighet: Norr 43:1

Stad: Gävle

Kommun: Gävle

Lagskydd: Byggnadsminne enligt Kulturmiljölagen, B 21

Uppdragsgivare: S:t Andreaslogen Gevalia, Gävle

Målare: Per Persson Måleri i Gävle AB

Konservator: Per Mattsson, Gävle

Projekttid: januari-februari 2017

Materialleverantörer: Linoljefärg Kulturfärg
 Nordsjö Färg

Besiktningdatum: 2016-12-05 Antikvarisk medverkan
 2017-01-12 Antikvarisk medverkan
 2017-03-06 Slutbesiktning
 2017-08-28 Efterbesiktning

Dokumentationshandlingar förvaras i länsmuseets arkiv.

KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING

Arkiv

Länsmuseet Gävleborg, topografiskt ärendearkiv. Gävle kommun, Gävle stad, Frimurarhuset.

Informant

Mattsson, Per, konservator, Gävle

Persson, Per, målare, Gävle

LÄNSMUSEET GÄVLEBORG, BOX 746, 801 28 GÄVLE. TEL 026-65 56 00. WWW.LANSMUSEETGAVLEBORG.SE
BESÖKSADRESS: SÖDRA STRANDGATAN 20, GÄVLE

